

Co věda neumlčí

**Když vysvětlení
nestačí**

Jana Horkelová

Obsah

Úvod.....	2
Když vysvětlení nestačí.....	2
1. Svět, který jsme se naučili vysvětlovat.....	3
2. Čísla, modely, jistota.....	4
3. Když se měření zastaví.....	4
4. Otázky, které se nedají umlčet.....	5
5. Člověk víc než součet částí.....	6
6. Ticho mezi odpověďmi.....	7
7. Víra, rozum a odvaha nevědět.....	8
8. Svět jako víc než problém k vyřešení.....	9
9. Mezi jistotou a tajemstvím.....	10
10. Smysl jako zkušenost, ne jako důkaz.....	11
11. Přítomnost, která se nedá nahradit.....	12
12. To, co zůstává, když mlčíme.....	13
13. Co věda neumlčí.....	14
Doslov.....	15
O otevřeném konci.....	15
Ediční poznámka vydavatele.....	16

Úvod

Když vysvětlení nestačí

Víme toho hodně.

Možná víc než kdykoli předtím v dějinách.

Svět jsme se naučili chápat s nebývalou přesností. Umíme jej popsat, rozebrat, změřit a znovu složit. Víme, z čeho se věci skládají, jak spolu souvisejí a podle jakých pravidel se mění. Vysvětlení máme k dispozici téměř na všechno a mnohdy fungují výborně.

Přesto se objevuje tichý pocit, že něco zůstává otevřené. Ne jako chyba v poznání, ale jako jeho přirozený okraj. Člověk totiž nežije jen ve světě faktů. Žije také ve světě významů. A ty se ne vždy dají převést do jazyka vysvětlení.

Věda nás učí rozumět tomu, jak svět funguje. To je její síla a její úkol. Neříká nám však, jak se v tomto světě orientovat jako lidé. Neříká nám, co považovat za důležité, čemu dát přednost nebo kde hledat směr. Tyto otázky si každý nese sám, často bez jistoty a bez jednoduchých odpovědí.

Tato kniha nevznikla ze sporu ani z potřeby něco vyvracet. Vznikla z pozornosti. Z vnímání okamžiků, kdy vysvětlení skončí a zůstane jen zkušenost. Okamžiků, kdy víme dost, ale cítíme, že porozumění ještě není úplné.

Co věda neumlčí se nesnaží nahrazovat poznání jiným systémem. Nehledá skryté odpovědi ani nové jistoty. Spíše otevírá prostor, kde se člověk může znovu setkat se svými otázkami. Bez tlaku na závěr. Bez nutnosti mít ihned jasno.

Texty, které následují, jsou psány pro pomalé čtení. Pro chvíle, kdy není kam spěchat. Pro návrat k otázkám, které se neptají na důkaz, ale na smysl. Nevedou čtenáře k jednomu závěru, ale zvou ho k vlastnímu pohybu myšlenek.

Možná zjistíme, že některé věci nelze umlčet proto, že patří k tomu nejzákladnějšímu v lidské zkušenosti. Nejsou překážkou poznání, ale jeho doplněním. A právě v tomto prostoru, kde vysvětlení

nestačí, se může začít rodit hlubší porozumění.

1. Svět, který jsme se naučili vysvětlovat

Ještě nikdy jsme nežili ve světě, který by byl tak podrobně popsáný. Věci kolem nás nejsou záhadou v tom smyslu, jakým byly pro předchozí generace. Víme, odkud se bere světlo, proč prší, jak vzniká život i co se odehrává v lidském těle. Každý den přináší nové poznatky a každý nový poznatek zapadá do širšího obrazu světa, který dává smysl.

Zvykli jsme si na to.

Vysvětlení se stalo samozřejmostí.

Když se něco stane, automaticky hledáme příčinu. Když něčemu nerozumíme, předpokládáme, že odpověď existuje a že je jen otázkou času, než ji objevíme. Tento způsob myšlení se stal základem moderní společnosti. Umožnil nám léčit nemoci, stavět složité systémy, plánovat budoucnost a předvídat následky našich rozhodnutí. Díky němu máme pocit, že svět je v zásadě čitelný a že chaos lze postupně proměnit v řád.

Tento pocit není klamný. Je výsledkem dlouhé lidské snahy porozumět realitě. Vysvětlení je skutečná síla. Dává nám orientaci, jistotu a možnost jednat. Zároveň si ale málokdy klademe otázku, co všechno tímto přístupem přehlížíme.

Vysvětlení má jednu vlastnost, která zůstává často nepovšimnutá. Má tendenci uzavírat. Jakmile víme, jak něco funguje, máme pocit, že je to vyřešené. Že už se k tomu není třeba vracet. Jenže lidská zkušenost se neřídí stejnou logikou jako technický problém. To, co je vysvětlené, nemusí být prožité. A to, co je prožité, se ne vždy nechá vysvětlit.

Člověk může rozumět fungování paměti a přesto si klást otázku, proč se některé vzpomínky vracejí s takovou silou. Může znát biochemické procesy emocí a přesto cítit, že tím není řečeno nic o jejich významu. Může chápat zákonitosti přírody a přesto stát v tichu před krajinou nebo hvězdnou oblohou a vnímat něco, co se nevejde do popisu.

Vysvětlení odpovídá na otázku, jak se věci dějí. Člověk se ale často ptá jinak. Ptá se, co je důležité. Čemu má věnovat pozornost. Co má smysl uchovat a co nechat odejít. Tyto otázky nevznikají proto, že bychom měli málo informací. Vznikají proto, že žijeme a že se musíme orientovat ve vlastním životě.

Moderní svět nás naučil spoléhat se na jistotu poznání. Naučil nás důvěřovat tomu, co lze doložit, změřit a ověřit. Zároveň nás však méně učí pracovat s nejistotou, která je přirozenou součástí lidské existence. Ne všechno, co je podstatné, lze převést do jazyka vysvětlení. A ne všechno, co tomuto jazyku uniká, je méně skutečné.

Postupně jsme si zvykli považovat otázky bez jasné odpovědi za nehotové. Jako by měly čekat, až na ně jednou přijde řada. Jako by jejich hodnota závisela na tom, zda je dokážeme uzavřít. Možná ale některé otázky nejsou určeny k uzavření. Možná mají zůstat otevřené, protože právě tím nás udržují v pohybu.

Tato kniha se k těmto otázkám vrací. Ne proto, aby je řešila místo čtenáře, ale aby jim dala prostor. Aby připomněla, že svět není jen souhrn vysvětlení. Že lidská zkušenost je širší než popis. A že právě v tomto přesahu začíná oblast, kterou nelze umlčet žádnou teorií.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Co věda neumlčí.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.